

ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ ODAĞINDA TÜRKİYE'DE
KURUMSAL ÇEVİRİ ALANI:
KISITLAR/GÜÇ İLİŞKİLERİ

SEVCAN SEÇKİN

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz

**ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ ODAĞINDA TÜRKİYE'DE
KURUMSAL ÇEVİRİ ALANI: KISITLAR/GÜÇ İLİŞKİLERİ**

SEVCAN SEÇKİN

Kapak ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak
©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.
2021 Mayıs, Ankara

ISBN No: 978-605-7877-96-3

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay-Ankara
Tel: 0(312) 419 97 81 pbx
Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı:

Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd.Şti.
Sertifika No: 47865
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48
Tel: 0(312) 341 36 67

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay/Ankara
Tel: 0(312) 419 97 81 pbx
Faks: 0(312) 419 16 11
e-posta: info@siyasalkitap.com
http://www.siyasalkitap.com

ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ ODAĞINDA
TÜRKİYE'DE KURUMSAL
ÇEVİRİ ALANI:
KISITLAR/GÜÇ İLİŞKİLERİ

SEVCAN SEÇKİN

Sevcan Seçkin, 1985 yılında Ankara’da doğdu. 2006 yılında Muğla Üniversitesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümü’nden mezun oldu. 2006-2009 yılları arasında aynı üniversitede Mütercim Tercümanlık yüksek lisans Programı’nı tamamladı. 2013-2019 yılları arasında Yıldız Teknik Üniversitesi Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Programı’nı tamamlayarak doktora derecesini aldı. Uzun yıllar devlet okullarında İngilizce öğretmeni olarak çalışan Seçkin, Nisan 2021’den bu yana Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümünde görev yapmaktadır. Aynı zamanda, Rebecca Goldstein (2005) tarafından kaleme alınan *Gödel’in Tamamlanmamışlık Kuramı Gödel Paradoksu ve Kanıtlanması* (Incompleteness: The Proof and Paradox of Kurt Gödel) eserinin çevirmenidir. Çalışma alanları çeviri sosyolojisi, özel alan çevirisi ve çeviri eleştirisidir.

TEŞEKKÜR

Bu kitap Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel danışmanlığında yazılan ‘‘Türkiye’de Kurumsal eviri Alanında Kısıtlar/Güç İlişkileri, eviri Sosyolojisi Odağında Üretilen özümler’’ (Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diller ve Kùltürlerarası eviribilim Programı, 2019) isimli doktora tezimin gözden geçirilmiŐ halidir. Öncelikle, bu zorlu süreçte desteğini benden esirgemeyen, yolumu her kaybettiğimde bilgisi, inancı ve coŐkulu konuŐmalarıyla motivasyonumu artıran tez danıŐmanım Prof. Dr. Emine Boęen Demirel’e çok teşekkür ederim. Ayrıca Prof. Dr. Fùsun Bilir Ataseven’e ve Prof. Dr. Alev Bulut’a çalıŐmamı yönlendiren gözlem ve değerlendirmelerinden dolayı; saha çalışması kapsamında yüz yüze görüşmeler yaptığım ABBÇEB, BBYEGM, SGDD ve WFP’de çalışan yönetici ve çevirmenlere araştırma sorularıma verdikleri samimi yanıtları için çok teşekkür ederim.

Manevi desteğini sürekli hissettiğim sevgili ablam FatoŐ Eylül Seçkin’e; çalıŐmama ilgi gösteren, sabır ve anlayıŐla bana çalışma ortamı sağlayan tüm arkadaşlarıma minnet ve sevgilerimle...

Çocukluğumdan beri bir insanın kendini gerçekleŐtirmesinin pek çok maddi unsurdan çok daha önemli olduğunu vurgulayan ve bu söylemiyle hayatımın birçok aşamasında rol oynayan annem Zeynep Seçkin’e sonsuz teŐekkürlerimle...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	5
İÇİNDEKİLER	7
ÖNSÖZ	11
1. KURUM, KURULUŞ VE KURUMSALLAŞMA NEDİR? TANIM VE TARTIŞMALAR.....	21
1.1. Kurum, Kuruluş ve Kurumsallaşma Kavramlarına Genel Bir Bakış.....	21
1.1.1. Eski ve Yeni Kurumsal Kuramın Kısa Bir Tarihi	22
1.1.2. Kurumsallaşma Süreci ve Amaçları	26
1.2. Sosyal Bir Kurum Olarak Çeviri	29
1.2.1. Çeviri Sosyolojisi Kapsamında Kurumlar	30
1.2.2. Çeviribilimde İncelenebilir Bir Kavram Olarak Kurum.....	32
1.2.3. Kurallar, Kısıtlar ve Normlar	34
1.2.4. Kurumsal Çeviri ve Çeviri Kurumlarının Kurumsallaşması	37
1.2.5. Kurumsal Alanda Çeviri Politikası.....	40
1.2.6. Kurumsallaşmanın Gerektirdiği Çevirmen Modeli.....	43
1.3. Kurumsal Alanda Güç İlişkileri ve Hiyerarşik Yapı	46
1.4. Kurumsal Alanda Ağlar ve Teknoloji.....	49
1.5. Kurumsal Alanda Etiği Nerede Aramak Gerekir?	51
2. KURUMSAL ÇEVİRİ ALANINDA KISITLARA ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ ODAĞINDA BİR	57
BAKIŞ: PIERRE BOURDIEU	57
2.1. Bourdieu ve Kurumlar	57
2.2. Bourdieu Sosyolojisi	60
2.3. Bourdieu'nün Temel Kavramları	63
2.3.1. Alan.....	65
2.3.2. Habitus.....	67
2.3.3. Sermaye	69
2.4. Kurumların Yeniden Üretimdeki Rolü	71
2.5. Sosyolojik Çerçeve.....	73
2.5.1. Nesnesin İnşası	74
2.5.2. Alan Çözümlemesi	77
2.5.2.1. Birinci Uğrak: Alanın İktidar Karşısındaki Konumu	78
2.5.2.2. İkinci Uğrak: Alan İçerisindeki Konumlar ve Güç İlişkileri.....	81
2.5.2.3. Üçüncü Uğrak/Çevirmen Habitus'u.....	83
2.5.2.4. Verilerin Çözümlemesi	87

3. UYGULAMA: KURUM İNCELEMELERİ	89
3.1. Nesnenin İnşası/Kurumsal Çeviri Alanının Betimlemesi.....	90
3.1.1. Kurumlara Dair Temel Bilgiler	90
3.1.2. Kurumların Temel Sorumlulukları	94
3.1.3. Kurumların Çeviriye Bakış Açısı.....	97
3.1.4. Alandaki Eyleyiciler, Sermaye Türleri ve Çıkarlar	99
3.1.5. Alanın Kuralları.....	106
3.2. Bourdieu'nün Alan Çözümlemesiyle Kurumların Karşılaştırmalı Analizi	112
3.2.1. Kurumsal Çeviri Alanının İktidar Alanına Göre Çözümlemesi	113
3.2.2. Alan İçinde İşgal Edilen Konumlar Arasındaki Nesnel Bağlılıklar.....	117
3.2.2.1. Kurumsal Hiyerarşi	120
3.2.2.2. Temel Dinamikler	123
3.2.2.3. Alanda Sürdürülen Mücadeleler ve Güç İlişkileri	125
3.2.3. Kurumsal Çevirmenin Habitus'u	129
3.2.3.1. Çevirmenler ve Kurumlar Arasındaki İlişki.....	133
3.2.3.2. Çevirmenin Güdülenmesini Artıran ve Azaltan Etmenler	135
3.3. Kurumsal Çeviri Alanında Karşılaşılan Zorluklar ve Kısıtlar.....	142
3.3.1. Çeviri Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar ve Üretilen Çözümler	143
3.3.1.1. Kurum Kaynaklı Zorluklar	149
3.3.1.2. Metin Kaynaklı Zorluklar	154
3.3.1.3. Çevirmen Kaynaklı Zorluklar.....	159
3.3.1.4. Güç İlişkileri Kaynaklı Zorluklar.....	161
3.3.1.5. İktidar Kaynaklı Zorluklar.....	163
3.3.2. Kurumsal Çeviri Alanında Kısıtlar	165
3.3.2.1. Kurum Kaynaklı Kısıtlar.....	172
3.3.2.2. Güç İlişkileri Kaynaklı Kısıtlar	183
3.3.2.3. Kurumsal Alana Özgü Kısıtlar	188
3.3.2.4. İktidar Kaynaklı Kısıtlar	191
3.3.2.5. Metin Kaynaklı Kısıtlar.....	194
3.3.2.6. Çevirmen Kaynaklı Kısıtlar	197
4. SONUÇ	199
4.1. Öneriler	205
KAYNAKÇA	207
EKLER.....	213
Ek 1: ABBÇEB ile Görüşme.....	213
Ek 2: BBYEGM ile Görüşme	227
Ek 3: Başbakanlık Haber Dairesi ile Görüşme.....	239
Ek 4: SGDD ile Görüşme	241
Ek 5: WFP ile Görüşme	253

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Kurumlara Dair Temel Bilgiler.....	90
Tablo 2: Kurumların Temel Sorumlulukları.....	95
Tablo 3: Kurumsal Alanın Gerektirdiği Sermaye Türleri ve Elde Edilen Çıkarlar	100
Tablo 4: Kurumsal Alanda Kurallar	107
Tablo 5: Kurumlar Temelinde Öne Çıkan Kavramlar	123
Tablo 6: Kurumların Çevirmenden Beklentileri	131
Tablo 7: Çevirmenler Arasındaki İlişki Biçimleri.....	133
Tablo 8: ABBÇEB’de GÜdülenmeyi Etkileyen Etmenler	138
Tablo 9: BBYEGM’de GÜdülenmeyi Etkileyen Etmenler	139
Tablo 10: SGDD’de GÜdülenmeyi Etkileyen Etmenler	140
Tablo 11: WFP’de GÜdülenmeyi Etkileyen Etmenler.....	140
Tablo 12: Çeviri Sürecinde Karşılaşılan Zorlukların Tema, Alt Tema ve Kodları.....	144
Tablo 13: Zorlukların Alt Temalarının Alan İçerisindeki Dağılımı	147
Tablo 14: Kısıtların Ana Temaları, Alt Temaları ve Kodları	166
Tablo 15: Kısıtların Alt Temalarının Alan İçerisindeki Dağılımı	170

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Zorlukların Temalara Göre Dağılımı	145
Şekil 2: Zorlukların Kod Matris Tarayıcısıyla Elde Edilen Dağılım Sonuçları	146
Şekil 3: Zorlukların Frekans Dağılımına Göre Oluşan Kod Bulutu	148
Şekil 4: Kurum Kaynaklı Zorlukların Tema İçindeki Dağılımı	149
Şekil 5: Metin Kaynaklı Zorlukların Tema İçindeki Dağılımı	154
Şekil 6: Çevirmen Kaynaklı Zorlukların Tema İçindeki Dağılımı	159
Şekil 7: Güç İlişkileri Kaynaklı Zorlukların Tema İçindeki Dağılımı	161
Şekil 8: İktidar Kaynaklı Zorlukların Tema İçindeki Dağılımı	163
Şekil 9: Kısıtların Temalara Göre Dağılımı	168
Şekil 10: Kısıtların Kod Matris Tarayıcısıyla Elde Edilen Dağılım Sonuçları	169
Şekil 11: Kısıtların Frekans Dağılımına Göre Oluşan Kod Bulutu	171
Şekil 12: Kurum Kaynaklı Kısıtların Tema İçindeki Dağılımı	172
Şekil 13: Güç İlişkileri Kaynaklı Kısıtların Tema İçindeki Dağılımı	183
Şekil 14: Kurumsal Alana Özgü Kısıtların Tema İçindeki Dağılımı	188
Şekil 15: İktidar Kaynaklı Kısıtların Tema İçindeki Dağılımı	191
Şekil 16: Kategorilere Göre Zorluklar ve Kısıtların Karşılaştırmalı Oranları	203

ÖNSÖZ

Çevirinin dolaşımı birden fazla aracı sayesinde gerçekleşmektedir. Bu ağın içerisinde hem bireyler hem de kurumlar vardır. Ulusal ve uluslararası düzeyde bilgi alışverişinin yoğun olarak yapıldığı günümüz dünyasında kurumların bu süreçteki rolü giderek artmıştır. Temelde kurumların iletişim ihtiyacından kaynaklanan bu durum, özellikle uluslararası kurum ve kuruluşlarda yoğun bir çeviri faaliyetinin sürdürülmesine neden olmaktadır. Michael Cronin'in de belirttiği gibi, mevcut uluslararası kuruluşların çoğu, bilgilendirmek ve kararlarını yürürlüğe koymak için bilgiye bağımlıdır. Uluslararası anlaşmaların imzalanmasını sağlayan tüm bu kararlar, öncesinde konferanslar, tartışmalar, belgeler, raporlar vs. gerektirir ve bu bilgiler, üye ülkelere de sunulur. Böylece kuruluş, çeviri aracılığıyla çok dilli bir ortamda uluslararası bir yapı olarak işlev görür (2003, 110). Bu kurumlar ve sürdürdükleri çeviri faaliyeti, çoğu zaman tek bir biçimde değerlendirilse de bu doğru değildir. Nitekim çeviride farklı araçlara odaklanan Johan Heilbron ve Gisèle Sapiro'ya göre "uluslararası kültür alışverişleri, her biri farklı kültürel, politik ve ekonomik dinamiklerden oluşan kurumlar ve bireysel araçlar yoluyla düzenlenmektedir" (2007, 101).¹ Çeviriye yer veren kurum ve kuruluşların oluşturduğu kurumsal çeviri alanına yönelen bu çalışmanın amacı ise kurumlarda görülen bu farklı dinamikleri inceleyerek çeviri ürün üzerindeki etkilerini açığa çıkarmaktır. Çalışmada zorluk ve kısıt şeklinde ele alınan bu etkilerden zorluk, çeviri sürecinde karşılaşılan ve bir şekilde çözümlenebilen, kısıt çözümü bulunamayan, çevirmen ve nihai ürün üzerinde olumsuz etkiler yaratan sorunlar olarak tanımlanmıştır. Çalışmanın temel odağı, kurumsal alanın içinden ya da dışından, kurumsal yapının doğasından ya da maksatlı eylemlerinden, çeviri metnin özelliklerinden ya da çevirmenden kaynaklı sebeplerle ortaya çıkabilecek pek çok zorluk ve kısıtı açığa çıkarmaktır.

Dolaşımda önemli bir payı bulunan kurumların çeviribilim alanında inceleme konusu olması diğer disiplinlere kıyasla oldukça geç başlamıştır. Bu eğilim, temelde "sosyolojik dönüşle" (*sociological turn*) birlikte değişen tartışma odakları çerçevesinde gerçekleşmiştir (Snell-Hornby, 2010, 368). Bu kapsamda,

¹ Çeviriler tarafıma aittir.

çeviri sürecinin arkasındaki eyleyiciler, kurumlar, kuruluşlar ve aralarındaki ilişkisellik, görünmeyen ve daha önce ilgilenilmemiş pek çok konu ön plana çıkmıştır. Kurumların dolaşıma etkisi, çeviri ürünün bu zincirde nasıl ortaya çıktığı, kurumsal çevirmenin rolü, güç ilişkileri ve bu gücü korumaya yönelik eylemler tartışma odaklarının başında gelmektedir. Dolayısıyla, kurumsal çeviri alanını irdelediğimizde, aslında içerisinde pek çok grubun olduğu bir güç ilişkileri ağını incelemekteyiz. Alanı şekillendiren bu ilişkileri ve çeviri ürün üzerindeki yansımalarını ortaya çıkarmak için kullanılacak en uygun yöntem ise, 20. yüzyılın ünlü düşünürlerinden Pierre Bourdieu'nün sunduğu ilişkiyel, düşünümsel ve bütünsel yaklaşımdır. Çeviri sosyolojisi temelinde sürdürülen bu çalışmada, Bourdieu sosyolojisinin alan, sermaye ve habitus gibi kilit kavramları ve alan çözümlemesi kapsamında önerdiği uğrak noktaları kurumsal çeviri alanına ışık tutmamız açısından yol gösterici olacaktır.

Kurumların sayısında özellikle yirminci yüzyılın başından itibaren önemli bir artış gözlenmiştir. Uluslararası ve uluslarüstü kurumların yanı sıra hükümet dışı kuruluşlar da küreselleşmenin ve dönemin politik gelişmelerinin etkisiyle artma eğilimine girmiştir. Tarih boyunca da örneklerine sıkça rastladığımız gibi değişen siyasi ve sosyal koşullar, bu tür oluşumların ortaya çıkışını tetiklemiş ve sonucunda bir ihtiyaç veya tepki niteliğinde yeni kurumlar doğmuştur. Anthony Pym'e göre;

Uluslararası kuruluşların belirgin bir biçimde artması temelde ikinci dünya savaşından bu yana gerçekleşmiştir. Bu artış ilk olarak savaşın galipleri tarafından katılımcılara ait resmi dil seçimi ve merkezleştirilmiş dil politikasıyla kurulan hükümetler arası kuruluşlar olan Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) sistemi kurumlarıyla ortaya çıkmıştır. ...Diğer taraftan hükümet dışı kuruluşların sayısında ise ekonomik bir birlik olarak ulus devletin artan yetersizliğine bir cevap niteliğinde 1960'lardan beri ciddi bir artış yaşanmıştır. (2001a, [08.10.2007])

Kurumların sayısındaki bu artışla birlikte kurum ve kurumsallaşma kavramlarının farklı disiplinlerde inceleme konusu olması da kaçınılmaz olmuştur. Bu durumdan elbette çeviribilim de nasibini almıştır. Dünyada konuyla ilgili çalışmalar yapılırsa da aracı olarak kurumların çeviri sürecine etkisine dair henüz keşfedilmemiş ve deneysel yolla keşfedilmeyi bekleyen pek çok unsur bulunmaktadır (Kang, 2008; Koskinen, 2011).

Günümüze kadar yapılan çalışmalara kısaca göz attığımızda, kurumsal çeviri konusu ilk olarak Brian Mossop'un 1988 yılında kaleme aldığı "Translating institutions: a missing factor in translation theory" makalesinde kurumları çeviribilim alanının kayıp bir unsuru olarak tanımlamasıyla dikkat çekmeye başlamış ve ardından yapılan AB ve BM çevirileriyle ilgili çalışmalarla da alanda inceleme konusu haline gelmiştir (Cao, Zhao, 2008; Koskinen, 2008;

Schäffner 2001; Tcaciuc 2013; Tosi 2003; Pym, Grin, Sfreddo, Chan, 2013). Mos-sop'un çağrısından yaklaşık 20 yıl sonra Ji-Hae Kang'ın (2009) konuyla ilgili bir makalesi Routledge *Encyclopaedia of Translation Studies* içinde yayımlanmıştır. Kanada Hükümeti çeviri bürosuna dair çalışmalarıyla Chantal Gagnon da (2006) alana katkıda bulunan isimlerdendir. Bununla birlikte, konunun alan içerisinde esas dikkat çekmesini sağlayan isim AB çevirileri üzerine yaptığı çalışmalarla Kaisa Koskinen olmuştur (Kang, 2014, 470-471). Yukarıda adı geçen araştırmacılar Avrupa'da çalışma yapmaktadır. Bunun dışında, Cheung (2006), Hung & Wakabayashi (2005), Tymoczko (2007), van Doorslaer (2011) gibi araştırmacılar da Avrupa dışında kurum çalışmaları yapan isimler arasında yer alır (Kang, 2014, 372). Diğer taraftan, ülkemizde kurumsal çeviri veya kurumlarda yürütülen çeviri faaliyetleri üzerine yapılan çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Kısa bir yazın taraması yapıldığında mevcut çalışmaların çoğunlukla 1940'da batılılaşma arzusuyla dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in önerisiyle kurulan ve otuz iki yıl işlerliğini sürdüren Tercüme Bürosu odaklı çeviri tarihi çalışmaları üzerine olduğu görülmektedir (Karantay, 96-97). Tercüme Bürosunun ardından çeviride kurumsallaşma çabaları devam etse de yapılan araştırmaların büyük bir kısmı bu dönemle kısıtlı kalmıştır. Günümüze yaklaşıldığında ise, Doç. Dr. Esra Birkan Baydan'ın danışmanlığında Hülya Boy tarafından kaleme alınan "*An Analysis of the Translation Process of EU Acquis Communautaire Texts from English into Turkish*" isimli yüksek lisans tez çalışması, kurumsal çeviri bağlamında değerli bilgiler sunmakla birlikte alandaki tek kapsamlı çalışmayı oluşturmaktadır. Konunun ülkemizde yeterince ilgi görmediği, kurumsal çeviri ve kurumsallaşma üzerine yapılan çalışmaların henüz çok yeni olduğu ve özellikle çeviribilim alanında pek fazla araştırmacının ilgisini çekmediği yapılan yazın taraması sonucunda ortaya çıkmıştır. Kurumsal çevirinin normatif yapısının da bu duruma sebep olduğu düşünülebilir. Yine de bir çeviri politikasının benimsenmesinde, yürütülmesinde ve uygulanmasında temel rol oynayan kurumların araştırma konusu olarak ilgi görmemesi dikkat çekicidir. Bu nedenle, çalışma kapsamında alanda eksik olduğu tespit edilen kurumsal çeviri çeşitli yönleriyle ele alınacaktır.

Kurumlar bilgi edinmek, yaymak ve sağlamak amacıyla çeviriyi kullanmak zorundadır. Bu nedenle, çoğu kurumun bünyesinde bu ihtiyacı karşılamak için kurulan çeviri birimleri bulunur. Örneğin, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, AB Bakanlığı, Adalet Bakanlığı gibi devlete bağlı kurumların yanı sıra hükümet dışı kuruluşlarda ve elçilikler, konsolosluklar gibi kamu kuruluşlarında çeviri hizmeti kullanılmaktadır. Anlaşılacağı üzere, kurum ve kuruluşların neredeyse tamamı çeviriye ihtiyaç duymakta ve bu durum süreklilik arz etmektedir. Aslında çeviri bir ihtiyaçtan ziyade kurumun varlığını devam ettirmesi açısından bir zorunluluk oluşturmaktadır. Bunun temel nedenlerinden biri küreselleşmedir. Küreselleşen dünyada çağa ayak uydurmak için

kurumların sesini farklı dillerde duyurması şarttır. Kurumlarda çeviri ihtiyacının artmasının bir diğer nedeni de günümüzde endüstriyel toplumdaki “bilgi toplumu”na bir geçişin yaşanmasıdır (Dijk, 2006). Bu geçişle birlikte, bilgide daha önce görülmemiş bir artış meydana gelmiş ve özellikle uluslararası kuruluşlar büyük bilgi sağlayıcılarına dönüşmüştür. Bu kurumlardaki çeviri ihtiyacı da buna paralel olarak artmıştır. Örneğin, Cronin’in araştırmasına göre Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü’nün (*Organisation for Economic Cooperation and Development*) çeviri faaliyeti %100 artarken, Avrupa Komisyonu Çeviri Hizmeti de (*The Translation Service of the European Commission*) 1500 adet tam zamanlı profesyonel çevirmenle yılda bir milyon sayfayı geçen bir tercüme faaliyeti sürdürmektedir. BM, Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF), NATO ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü’nün (OECD) 2 çalışma dili (İngilizce, Fransızca), ve AB’nin 2001’de 11 resmi dili ve 3 çalışma dili vardır (2003, 111). Verilerin de ortaya koyduğu gibi, son yıllarda hızla artan çeviri ihtiyacı, kurumları araştırma nesnesi olarak daha da çekici hale getirmiştir.

Kurumsal çeviri standardize olmuş, tek tip çeviri olarak algılsa da tam aksine kurumların amaçları doğrultusunda değişik söylem biçimleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan, kurumsal çeviriyle ilgili tanımlar farklılık göstermektedir. “En geniş anlamıyla kurumsal çeviri, kurumsal bir yapıda gerçekleşen çeviri olarak tanımlanabilir ve bunun sonucunda çeviriyi kontrol eden kurum da çeviren bir kurumdur” (Schäffner, Tcaciuc, Tesseur, 2014, 493). Bir kurumun elinden çıkan her türlü çevirinin kurumsal çeviri olduğunu ortaya koyan bu genel tanımdan kurumsal çeviri konusu oldukça kolay gibi görülmeye ne kurum ne de kurumsal çeviriye dair kolay olan pek de bir şey yoktur. Kurumlar önceden “çeviribilimin kayıp unsuruyken” (Mossop, 1988) şimdi de güç ilişkilerinin, siyasetin, sosyal ve kültürel yapının yansımalarının görüldüğü muğlak bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle çok dilli kurumların varlıklarını çeviri aracılığıyla sürdürdüğü düşünüldüğünde bu muğlak alanın içerisinde çevirinin özel bir konumu vardır. Buradan hareketle, tanımı farklı bir noktaya taşıyan Koskinen kurumsal çevirinin, “çeviri kurumuna yönelik çeviriler sağlamaktan ziyade kurumu çevirmek” olduğunu belirtir (2014b, 26). Bu kapsamda, kurum elinden çıkmış her türlü çeviri değil, yalnızca kurumun sesinin duyulduğu çeviriler kurumsal olarak nitelendirilir. Çünkü Koskinen bazı kurumların çeviriyi bir araç olarak kullanırken bazılarının bu durumdan faydalanmadığını düşünür (2011, 57). Böylece, tek bir kurumsal çeviriden ve içinde hiçbir problem barındırmayan bir oluşumdan söz etmek mümkün değildir. Bu bilgiler ışığında, alanda yalnızca otuz yıllık bir geçmişe sahip kurumsal çeviri incelemelerinin karışık ve muğlak bir düzlemde yer aldığını görmekteyiz. Mevcut çalışmada kurumların çeviriye yönelik farklı yaklaşımlarının ve çevirinin kurumsal alandaki yerinin tartışmaya açıl-

masıyla kurumsal çeviri tanımının alandaki karşılığının görülmesi sağlanacaktır.

Farklı amaçlar doğrultusunda çeviriye yön veren kurumların onu yönetme biçimleri de farklılık göstermektedir. Kurum bu bilinçli eylemi sürdürürken kendi sesini duyurmak ve söylem birliğini korumak için birtakım önlemler almaktadır. Bu önlemlerin başında kural ve yönetmelikler gelir. Nitekim Koskinen'e göre "kurumların tutarlılığı eylemler üzerindeki normatif kısıtların bir sonucudur. Bu kısıtlar kurallar aracılığıyla uygulamaya konur ve arkasındaki inanç, değer ve kuralların tümü bir kurumu oluşturur" (2014b, 18). Diğer bir ifadeyle kurumsal söylemin devamlılığını sağlayacak kurallarla normatif kısıtlar oluşturan kurumlar, eyleycilere belli bir kurumsal sınır çizmektedir. Bu bakımdan, kurumsal çeviri kontrollü bir eylemdir. Burada altı çizilmesi gereken temel nokta, Koskinen'in çalışmalarında kural, yönetmelik ve sınırlar şeklinde ortaya koyduğu "kısıt" kavramının (2014b, 18), bu çalışmada çeviri sürecinde karşılaşılan ve çözümlenemeyen, çevirmeni olumsuz yönde etkileyen ve çeviri sürecini sekteye uğratan sorunlar şeklinde ele alınmasıdır.

Pek çok araştırmacı oldukça kapsamlı olan kurum kavramını farklı başlıklar altında incelemiştir. Örneğin Anthony Giddens kurumları "simgesel emirler/söylem biçimleri, politik kurumlar, ekonomik kurumlar ve kanun/yaptırım biçimleri olarak dörde ayırır (1979, 107). Ancak, Koskinen bu sınıflandırmayla bile oldukça kapsamlı bulduğu kurumları boyut, sosyal rol ve dil birleşimlerini dikkate alarak üç ayrı başlıkta ele alır. Bunlar uluslararası kurumlar, çok dilli ve iki dilli ulusal yönetim ve kamu hizmetleridir (2014b, 28). Bu çalışmaya konu olan kurum türlerinin belirlenme aşamasında ise Christiana Schäffner, Luciana Sabina Tcaciuc ve Wine Tesseur'un "*Translation practices in political institutions: A comparison of national, supranational, and non-governmental organisations*" (2014) adlı çalışması temel alınmıştır. Ancak görüşme yapılacak bir uluslararası kurum türüne ulaşamadığı için kurumları "ulusal, uluslararası ve hükümet dışı" olarak üç ayrı başlık altında inceleyen bu çalışmadan farklı olarak bizim çalışmamızda uluslararası kurum yerine uluslararası kurum türü, iki ayrı ulusal kurum ve bir hükümet dışı kuruluş seçilmiştir. Bu bağlamda, ulusal türde Dışişleri Bakanlığı ve Avrupa Birliği Bakanlığı uluslararası türde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve son olarak hükümet dışı örgüt türünde Uluslararası Af Örgütü (AI) ile görüşme yapılması planlanmıştır. Bu kurumlarla yapılan telefon görüşmeleri ve yazışmaların ardından yalnızca AB Bakanlığı'ndan olumlu yanıt alındığı için görüşme yapılacak kurumlar yeniden değerlendirilerek pek çok farklı kurumla iletişime geçilmiş ve olumlu yanıt alınan kurumların olduğu yeni bir liste oluşturulmuştur. Bu yeni listede yer alan kurumlar uluslararası türde Dünya Gıda Programı (WFP), ulusal türde Avrupa Birliği Bakanlığı

Çeviri Eşgüdüm Başkanlığı (ABBÇEB)² ve Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü (BBYEGM),³ hükümet dışı örgüt türünde ise Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Merkezi' dir (SGDD).

Kurumlarda özellikle sürecin nasıl işlediğini bilmediğimiz konusuna dikkat çeken Kang, araştırma yaparken kurumları pek çok bileşenden biri olarak görmek yerine sosyal ve tarihsel geçmişinin, çevirmenlerin ve metinlerin toplumunun incelenmesini talep eder (2014, 471). Kang, bu ifadesinde, kurum incelemelerine dair bütünsel bir yaklaşım önermektedir. Çünkü kendine has yapısı, tarihi, metinleri ve çevirmene bakış açısıyla kurum bir bütündür. Bizim de bu çalışmadaki hedeflerimizden biri kurumları yerinde incelemektir. Kurumsal işleyişi ve çeviriye yansımalarını ortaya çıkarmak ancak böylesi kapsamlı bir araştırmayla mümkün olur. H lene Buzelin'in de belirttiği gibi "saha çalışması, aracı/yapı arasındaki ilişkiyi incelemek ve analiz etmek için özellikle uygundur ve çeviri bir istisna değildir" (2011, 10). Bu nedenle, seçilen kurumlarda yüz yüze görüşmeler yapmak ve fiziksel uzamı gözlemek araştırmamız için bize yeterli kaynağı temin edecektir. Bu doğrultuda, mevcut çalışma nitel bir araştırma olacaktır. Kurumlarla yapılan görüşmeler gerçekleştirilmeden önce çalışma kapsamındaki meseleler göz önünde bulundurularak açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Kurumlara yöneltilen bu sorular aşağıdaki gibidir:

- 1) Kurum içerisinde ne tür metinler üretilmekte ve çevrilmektedir? Hangi amaç ve kitleye hitap etmekte ve hangi diller hâkim olmaktadır?
- 2) Hangi tür çeviri stratejileri uygulanmakta ve bu stratejiler kim tarafından belirlenmektedir?
- 3) Çevirmenlerin kurumla olan ilişkileri nasıldır ve çevirmenler kurum içindeki rolleri konusunda ne düşünmektedir?
- 4) Çeviri konusunda kurumca belirlenmiş herhangi bir kural ya da kurallar dizisi var mıdır? Var ise karar vericiler kimlerdir?
- 5) Çeviri süreci nasıl başlamakta ve devam etmektedir?
- 6) Çevirmenlerin kurum içinde ya da çeviri sürecinde karşılaştığı herhangi bir zorluk ya da zorluklar var mıdır?
- 7) Metinler çevrildikten sonra düzeltmeler kim tarafından ve nasıl yapılmaktadır?

² Yapılan görüşmenin ardından Avrupa Birliği Bakanlığı, 09/07/2018 tarihinde yayınlanan Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Dışışleri Bakanlığı'na bağlanarak Avrupa Birliği Başkanlığı adını almıştır. Kurumun yeni ismi Avrupa Birliği Başkanlığı Çeviri Eşgüdüm Başkanlığı olmuştur.

³ Yapılan görüşmenin ardından Başbakanlık Kurumu, 09/07/2018 tarihinde yayınlanan Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kapatılmıştır. BBYEGM ise İçişleri Bakanlığına bağlanarak Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı adını almıştır.

- 8) Çevirmenler arasında işbirliği var mıdır? Var ise bu işbirliği nasıl sağlanmaktadır?
- 9) Çevirmenler arasında rekabet var mıdır? Var ise sebebi nedir?
- 10) Çevirmenlerin kuruma bağlı çeviri yaparken en çok zorluk çektiği konular nelerdir?
- 11) Kurum tarafından çevirmenlerin güdülenmesini artıracak bir ortam sağlanmakta mıdır? Sağlanmıyorsa çevirmenlerin bu konudaki beklentileri nelerdir?
- 12) Bilgisayar destekli çeviriden faydalanılmakta mıdır?
- 13) Kurumun çeviriye ayırdığı bütçe yeterli midir?
- 14) Kurum çevirmenlerinin işe alınma süreci nasıldır? Ölçütler kim tarafından ve nasıl belirlenmektedir?
- 15) Kurumun çevirmenden beklentileri nelerdir? Bu beklentiler karşılanmadığında süreç nasıl ilerlemektedir?
- 16) Bir çevirmen olarak sizi bu kurumda çalışmaya iten sebep nedir?
- 17) Bölümde toplam kaç çevirmen bulunmaktadır ve hangi dilde uzmanlaşmışlardır?
- 18) Göreve yeni başlayan bir çevirmen çeviriyi kimin gözetiminde yapar?
- 19) Çevirmenlerin kurumdan beklentileri nedir?
- 20) Kurumunuzun diğer kurumlarla ilişkisi nasıldır?

Özetle, bu çalışmada kurum, kuruluş ve kurumsallaşma kavramlarıyla birlikte kurumların yapısı çeviri sosyolojisi kapsamında tartışmaya açılacak, kurumlarda sürdürülen çeviri faaliyetlerinin nasıl gerçekleştirildiği ve bu süreçte rol alan eyleyiciler arasındaki güç ilişkileri araştırılacaktır. Kurumsal çeviri alanında karşılaşılan ve çeviri sürecinde aksaklıklar meydana getiren zorluklar ve çözümsüzlükler oluşturan kısıtlar var ise ortaya konacak; bu zorluk ve kısıtların hangi yollarla üretildikleri sorgulanacaktır. Aynı zamanda, kurumların çeviri sürecini yönetmek adına kullandığı kontrol mekanizmaları ele alınacak ve kurum/çevirmen, kurum/kurum, çevirmen/çevirmen ilişkisi çeşitli yönleriyle tartışılacaktır. Bu sayede, çevirmenin kurum içerisindeki rolü ve edindiği kimlik de sorgulanmış olacaktır. Ülkemizde kurumsal çeviri üzerine yapılan incelemelerin yetersiz olduğu düşünülürse, kurumsal yapının dinamikleri ve çeviriye yansımaları tartışmaya açıldığında kurumsal çevirinin kapalı kapıları bir miktar aralanmış olacaktır. Kısaca, bu çalışmayla birlikte kurumsal çeviri alanı, kurumsal çeviri, kurumsal olan ve olmayanın tanımı, kurumların rolü, kurum çevirmenleri konusunda pek çok konu gözler önüne serilecektir. Ayrıca, mevcut çalışma kurum ve kurumsallaşma kavramlarının diğer disiplinlerde çok daha önce inceleme konusu olduğunu hesaba katarak çok yönlü ve disiplinlerarası bir incelemeyi ortaya koyacaktır.

Çalışmanın sonunda ulaşılmak istenen hedefler ise genel olarak şöyle sıralanabilir:

- Öncelikle mevcut çalışmaya konu olan kurum, kuruluş ve kurumsallaşma kavramları farklı disiplinlerde tartışmaya açılacak ve çeviribilimdeki tanımları çeviri sosyolojisi kapsamında ortaya konacak.
- Seçilen kurumların kurumsal yapıları ve çeviri süreçleri araştırılarak bu sürece dâhil olan eyleyiciler arasındaki güç ilişkileri saptanacak.
- Mevcut güç ilişkilerinin şekillenmesine ve varsa eyleyiciler arasındaki hiyerarşinin oluşmasına sebep olan etmenler ortaya konacak.
- Kurum içerisinde çevirmenlerin rolleri ve konumları araştırılacak.
- İncelenen yapının çeviri sürecinde ne türden zorluk ve kısıtlar oluşturduğu değerlendirilecek.
- Son olarak, nihai ürüne zarar veren bu kısıtlara yönelik sosyolojik çözümler üretilcek.

Bu hedefler ışığında çalışmanın birinci bölümünde pek çok farklı tanımları olan ve bundan dolayı kafa karışıklığı yaratan kurum ve kurumsallaşma kavramları farklı disiplinlerdeki tanımlarıyla ele alınacak, ardından çeviribilimdeki yansımalarına odaklanılacaktır. Dolayısıyla, farklı disiplinlerde değişik kullanımları bulunan bu kavramların tarihsel kullanımlarına göz atılarak ortaya çıkan karmaşa giderilmeye çalışılacaktır. Bu incelemeyi yapmak için eski ve yeni kurumsalcı diye tabir edilen pek çok kuramcının (Meyer, Rowan, 1977; Dimaggio, Powell, 1991; Tolbert, Zucker, 1996; Barley, Tolbert, 1997; Scott, 2008; Tyulenev, 2013) görüşlerinden faydalanılacaktır. Sonrasında bu kavramların çeviribilim alanındaki kullanımları ele alınacaktır. Aynı zamanda, kurumların içinde bulunduğumuz teknoloji çağıyla ve buna paralel olarak değişen toplum yapısıyla uyumu irdelenerek kurumların günümüzdeki konumu ve sosyal bir kurum olarak çevirinin yeri tartışmaya açılacaktır. Son olarak, kurumsal alanda güç ilişkileri, hiyerarşi ve etik gibi konuların izleri sürülecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde çalışmaya dair kuramsal bir çerçeve sunulacaktır. Çeviri sosyolojisi kapsamında sürdürülen bu çalışma Bourdieu'nün alan kuramı temelinde incelenecektir. "Kuramsız araştırmanın kör, araştırmasız kuramın boş olduğu" (Bourdieu, Wacquant, 2014, 160) düşüncesinden hareketle Bourdieu'nün "alan, sermaye, ilişkisellik, konum alma, konumlanma, meşrulaştırma, hiyerarşi, özdüşünümsellik, düşünüksellik, etik, strateji ve habitus" (Demirel, 410) gibi kuramsal kavramları kurumsal yapının bileşenlerini analiz etmede yol gösterici olacaktır. Bununla birlikte, "alanların sınırları belirsiz ve kaygandır. Kuramsal olarak oluşturulmuş farklı giriş noktaları içerse de bu yalnızca deneysel araştırmayla sınırlandırılabilir" (Jenkins, 1992, 53) diyen Bourdieu sosyolojisinin en önemli özelliklerinden biri araştırmacıyı deneysel bir sağlamaya yönlendirmesidir. Saha çalışmasına yer veren araştırmamızda kendisi de bir saha araştırmacısı olan Bourdieu'nün temel alınması kuram ve pratiği birleştirmemiz açısından faydalı olacaktır. Yine

başka bir ifadesinde “kuramsal bilginin sınırları bilinmeli ve her bilimsel döküme bir de bilimsel dökümlerin sınırlarının dökümleri eklenmeli” diyen Bourdieu kuramdan kopmayan, ancak bağımlı da kılmayan bir araştırma anlayışına sahiptir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 55). Kuramsal bilgi yeni verilerin elde edilmesiyle gelişmekte ve sınırlarını genişletmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada kuram bilgimizi geliştirmeyi de ummaktayız.

Çalışmanın son bölümünde ise kurumlarla yaptığımız görüşmelerden elde edilen veriler ışığında çalışmanın sorunsalına uygun bir analiz yapılacak ve sosyolojik çözümler üretilecektir. Öncelikle kurumsal çeviri alanının betimlenmesi yapılacak ve kurumlara dair karşılaştırmalı genel bilgiler sunulacaktır. Ardından, Bourdieu’nün alan kuramı kapsamında bir alan çözümlemesi yapılacak ve bu çözümlemeden elde edilen verilerle çeviri sürecinde ortaya çıkan zorluk ve kısıtlar incelenecektir. Kısaca, inceleme bölümünde kurum, kuruluş, kurumsal çeviri, kısıt, toplumsal yapı, çeviri politikası ve güç ilişkileri gibi konular Bourdieu kavramlarıyla tartışmaya açılacaktır.

